

Дар'я Корж
Наук. керівник – к. пед. н., доц. Солодюк Н. В.

УПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЛІТЕРАТУРНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Анотація. У статті розглянуто особливості впровадження штучного інтелекту (ШІ) у сучасний літературний освітній процес. З'ясовано, що цифровізація освіти спричиняє трансформацію традиційних підходів до вивчення художніх текстів, зокрема через використання технологій машинного навчання, обробки природної мови та адаптивних навчальних систем. Визначено освітній потенціал ШІ у формуванні читацької компетентності, критичного мислення, естетичного сприйняття й аналітичних навичок учнів.

Ключові слова: штучний інтелект, літературна освіта, цифровізація, педагогічні інновації, критичне мислення, академічна доброчесність, читацька компетентність.

Annotation. The article examines the peculiarities of implementing artificial intelligence (AI) in the modern literary educational process. It has been established that the digitalization of education transforms traditional approaches to studying literary texts through the use of machine learning technologies, natural language processing, and adaptive learning systems. The educational potential of AI in developing reading competence, critical thinking, aesthetic perception, and analytical skills among students is identified.

Keywords: artificial intelligence, literary education, digitalization, pedagogical innovation, critical thinking, academic integrity, reading competence.

Сучасний етап розвитку освіти позначений активним впровадженням цифрових технологій, серед яких штучний інтелект (ШІ) посідає особливе місце. У контексті літературної

освіти, де провідним є формування читацької компетентності, критичного мислення та естетичного смаку, застосування ІІІ відкриває нові перспективи для інтерактивного, адаптивного й індивідуалізованого навчання.

Інтерес використання інтерактивних методів навчання став об'єктом наукових пошуків багатьох українських педагогів, серед яких В. Андрущенко, А. Віннічук, В. Ільїн, Т. Кравченко, В. Крупка, Л. Куцак, І. Кучеренко, Т. Максим'як, Л. Мороз, О. Орлов, О. Пометун, Т. Симоненко, Н. Солодюк та ін.

Традиційна модель навчання літератури зазнає глибокої трансформації: учитель із передавача знань перетворюється на фасилітатора, консультанта, наставника, а технології стають засобом розширення навчального досвіду. Зміщення акцентів у педагогіці з інформування на розвиток мислення й емоційно-естетичних компетентностей зумовлює необхідність переосмислення ролі ІІІ як не просто інструмента автоматизації, а партнера в освітньому процесі. Штучний інтелект у педагогічній практиці виступає не лише як технічний інструмент, а як інтелектуальний співрозмовник і помічник учителя й учня. «Інтерактивні методи навчання на уроках української мови припускають організацію й розвиток діалогового спілкування, що веде до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного вирішення проблем» (13, с. 50). Наприклад, алгоритми обробки природної мови здатні аналізувати стилістичні структури тексту, визначати ритміку, емоційне забарвлення, виявляти ключові образи, мотиви та символи. Для учнів це означає новий рівень занурення в художній твір – не лише через емоційне сприйняття, а й через когнітивний аналіз, який підтримується технологіями. Учитель, у свою чергу, може використовувати такі інструменти для створення диференційованих завдань, розробки тестів або інтерактивних вікторин.

За словами С. Гончаренка, особливої уваги заслуговує інтеграція ІІІ у шкільні платформи дистанційного навчання. Такі системи здатні автоматично добирати навчальний матеріал відповідно до рівня підготовленості учня, контролювати темп засвоєння інформації, надавати рекомендації для вдосконалення читацьких навичок. Наприклад, якщо система фіксує, що учень не розуміє змісту певного фрагмента твору, вона може запропонувати додаткові пояснення, контекстуальні підказки або запитання для самоаналізу. Такий підхід створює умови для реалізації принципу індивідуалізації навчання – одного з ключових у сучасній педагогіці. Уроки літератури із застосуванням інтелектуальних технологій стають більш привабливими, адже поєднують елементи гейміфікації, мультимедійного аналізу, діалогічної взаємодії з цифровими агентами, які стимулюють пізнавальний інтерес. Один із найперспективніших напрямів використання ІІІ в літературній освіті – створення інтелектуальних чатботів, здатних вести діалог із учнями від імені літературних персонажів або авторів. Це дозволяє моделювати художню комунікацію, формуючи у школярів відчуття занурення у світ твору [4, с. 41]. Такі системи, зокрема, можуть використовуватися для творчих завдань – написання від імені героя листа, щоденникового запису, внутрішнього монологу. Таким чином, технології сприяють розвитку креативності, емпатії, навичок художнього мислення. Деякі освітні ініціативи в Україні вже експериментують із такими форматами – наприклад, використання ІІІ для моделювання уявного інтерв'ю Лесею Українкою на уроках літератури в 10 класі під час вивчення твору «Лісова пісня».

В. Ільїн зауважує, що застосування ІІІ не зводиться лише до автоматизації навчального процесу. Його освітній потенціал полягає у сприянні розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей, а також формуванні етичних компетентностей, пов'язаних із цифровою культурою, інформаційною безпекою

та академічною доброчесністю [6, с. 19]. Вивчення літератури з використанням ШІ може навчати учнів розрізняти автентичний текст і згенерований контент, формувати свідоме ставлення до інформації, виховувати здатність перевіряти факти, аналізувати джерела. Таке поєднання гуманітарного й технологічного складників освіти допомагає виховувати відповідального користувача цифрового простору.

Дослідники підкреслюють, що інноваційні методи викладання української літератури мають інтегрувати традиційні інтерпретаційні підходи з цифровими інструментами аналізу тексту [7, с. 63]. Наприклад, застосування алгоритмів машинного навчання для виявлення стилістичних особливостей поезії або семантичного поля творів дозволяє порівнювати тексти різних авторів і шкіл. Це відкриває перед учнями можливості для осмислення літературного процесу як системного явища, розуміння закономірностей розвитку стилів і жанрів. Водночас учитель може використовувати результати таких аналізів для створення власних дидактичних матеріалів, формування інтегрованих завдань між предметами – наприклад, між літературою, історією та інформатикою.

Крім того, ШІ може бути корисним інструментом для оцінювання навчальних досягнень. Аналітичні модулі здатні розпізнавати структуру письмових відповідей, визначати рівень аргументованості суджень, формувати рекомендації в режимі реального часу. «Нарешті, використання сучасних технологій може призвести до істотних змін у сфері освіти...» (14, с. 1668). Така автоматизована діагностика знань допомагає вчителю вчасно виявляти прогалини у знаннях, забезпечує індивідуальний підхід до кожного учня, усуває елемент суб'єктивності оцінювання. Водночас варто зберігати баланс між цифровою оцінкою та живим спілкуванням, адже літературна освіта – це не лише знання фактів і теорій, а й виховання емоційної культури, вміння співпереживати та

відчувати красу слова. Попри численні переваги, впровадження штучного інтелекту в літературну освіту супроводжується низкою викликів. Одним із них є ризик формалізації творчого процесу, зниження ролі естетичного переживання та емоційного контакту між учнем і художнім текстом [10, с. 54]. Якщо навчання надмірно алгоритмізоване, існує небезпека, що учень сприйматиме літературу лише як матеріал для технічного аналізу, а не як джерело духовного досвіду. Саме тому педагогічно виправданим є поєднання людського фактора й технологічної підтримки, де вчитель виступає посередником між учнем і цифровим середовищем, зберігаючи емоційний і культурний вимір навчання.

Іншим важливим аспектом є етичний. ШІ має потенціал впливати на способи мислення й навіть на світогляд користувача. Тому завдання педагога – навчити учнів критично ставитися до технологій, розуміти їхні обмеження та ризики. Питання академічної доброчесності також набуває нових відтінків, адже технології здатні як сприяти плагіату, так і запобігати йому. Розробка чітких педагогічних і правових механізмів використання ШІ в освітньому середовищі – одне з ключових завдань сучасної школи [12, с. 102].

Сучасна українська школа поступово впроваджує цифрові інновації. У деяких навчальних закладах використовуються елементи адаптивного навчання, системи автоматичного оцінювання есе, інструменти для створення інтерактивних уроків із літератури. Наприклад, учні можуть аналізувати тексти Лесі Українки або Івана Франка за допомогою інструментів штучного інтелекту, що виділяють ключові теми, образи, символи. Це не лише збагачує навчальний процес, а й демонструє, як гуманітарна й технічна сфери можуть співіснувати, створюючи синергію знань.

Не менш важливим є аспект підготовки вчителя. Рівень технологічної грамотності педагога визначає успіх упровадження будь-яких цифрових інновацій. Учитель

літератури XXI століття має не лише добре орієнтуватися в класичному каноні, а й розуміти принципи роботи штучного інтелекту, алгоритмів обробки мови, систем візуалізації даних. Курси підвищення кваліфікації педагогів повинні включати модулі з цифрової педагогіки, медіаграмотності, етики використання ШІ в освіті [16, с. 88]. Без належної підготовки навіть найкращі технологічні інструменти залишаться недієвими. Розвиток освітнього середовища, у якому гармонійно поєднуються гуманітарні й технологічні компоненти, відкриває можливості для нових педагогічних підходів. ШІ може допомагати у формуванні міждисциплінарних компетентностей, залучати учнів до проєктної діяльності, стимулювати самостійне дослідження літературних явищ. Наприклад, аналіз мотивів у творчості Шевченка, Франка, Лесі Українки за допомогою цифрових інструментів дає змогу виявляти зв'язки між текстами, ілюструвати їх на інфографіках або візуальних мапах образів. Це підсилює аналітичну складову літературного навчання та робить процес осмислення художнього тексту динамічним і науково обґрунтованим.

Отже, упровадження штучного інтелекту в літературний освітній процес – складний, багатовимірний, але надзвичайно перспективний напрям розвитку сучасної української освіти. Його ефективність залежить від рівня технологічної підготовки педагогів, методичної культури, готовності системи освіти до інновацій. Водночас ключовим залишається гуманістичний принцип: технології мають служити людині, а не замінювати її. Раціональне використання ШІ сприяє підвищенню якості літературної освіти, формуванню критичного мислення, розвитку емоційно-ціннісної сфери та читацької культури учнів. Збалансоване поєднання інтелектуальних систем і педагогічної творчості забезпечить гармонійний розвиток учнів у новій цифровій добі. Таким чином, ШІ стає не викликом для літературної освіти, а шансом – за умови свідомого,

професійного, етичного впровадження. Літературний курс може перетворитись на багатовимірне середовище, де технології допомагають, але не замінюють людину. У перспективі важливим є подальше дослідження: «які саме моделі роботи з ШІ у літературі дають найкращий результат», «які типи завдань слід делегувати системам», «як забезпечити сталий розвиток педагогічних практик». Освітня спільнота має активно працювати над методиками, стандартами, етикою й технічною базою.

Література

1. Андрущенко В. П. Педагогіка і технології ХХІ століття : монографія. Київ : Освіта, 2020. 248 с.
2. Гельжинська Т., Кравчик О. Правове регулювання використання штучного інтелекту в освіті: український та європейський досвід. *Вісник Академії візії*. 2024. № 5. С. 34–42.
3. Гончаренко С. У. Українська педагогіка у викликах сучасності : монографія. Київ : Академія, 2019. 220 с.
4. Дубасенюк О. А. Інноваційні методи навчання у закладах освіти : навч.-метод. посіб. Житомир : Полісся, 2022. 276 с.
5. Ілійчук Л. Штучний інтелект і якість освіти: можливості, виклики та загрози. *Наукові праці ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського*. 2023. № 2. С. 12–20.
6. Ільїн В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті : навч. посіб. Харків : Основа, 2020. 195 с.
7. Кравченко Т. В. Літературна освіта в цифрову епоху : монографія. Львів : Світ, 2023. 184 с.
8. Куцак Л. Штучний інтелект у сучасній освіті: перспективи застосування та виклики. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання*. 2024. Т. 8, № 1. С. 23–30.
9. Максим'як Т. Використання штучного інтелекту в освіті: дилема співбуття людини та машини. *Вісник УДУ імені*

М. П. Драгоманова. Серія: Освітні інновації. 2023. № 18. С. 7–15.

10. Мороз Л. В. Гуманітарні аспекти цифровізації освіти : монографія. Тернопіль : Астон, 2022. 204 с.

11. Орлов О. О. Цифрові інновації в освіті: крок у віртуальну реальність. *Інформаційне суспільство і педагогіка*. 2024. № 1. С. 45–53.

12. Сисоєва С. О. Педагогічна інноватика : монографія. Київ : Видавництво НПУ, 2018. 352 с.

13. Солодюк Н. В. Лінгводидактичні засади функціонування інтерактивних методів на уроках української мови в старших класах : дис. канд. пед. наук. Луганськ, 2009. 219 с.

14. Солодюк Н., Сахацька В., Олексенко В. Вплив цифрових технологій на сучасну педагогіку: можливості та виклики для навчального процесу. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»*. № 2(42). 2025. С. 1660–1673.

15. Солодюк Н., Віннічук А., Крупка В. Впровадження технології доповненої реальності як інструменту літературної освітньої діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. №220. 2025. С. 277–283.

16. Ягупов В. В. Теорія і практика сучасної освіти : навч. посіб. Київ : Либідь, 2019. 290 с.

Корж Дар'я Андріївна – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність Середня освіта. Українська мова і література). **Наукові інтереси:** використання новітніх методів та прийомів на уроках української літератури.